

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Сумська філія

Кафедра соціально-економічних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Основи інвестиційної діяльності»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

за темою — **«ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЄКТИ»**

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 2

Розробник:

Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук Петровська С.А.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук Парфентій Л.А.
2. Доцент кафедри маркетингу ННІ бізнесу, економіки та менеджменту
Сумського державного університету, доктор економічних наук, професор
Пімоненко Т.В.

План лекції

1. Поняття інвестиційного проєкту. Бізнес-план інвестиційного проєкту.
2. Класифікація інвестиційних проєктів.
3. Життєвий цикл інвестиційного проєкту.
4. Аналіз інвестиційного проєкту.

Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

Нормативна література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 року № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
4. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 10.09.1991 року № 1540а-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12>.
5. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 року № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
6. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 року № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>.
7. Про концесію: Закон України від 03.10.2019 року № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20>.
8. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 року № 93/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 року № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
10. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 року № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Основна

12. Степанова А.А. Інвестування в схемах і таблицях: [Електронний підручник] Ч. 1. Київ: Ліра-К, 2021. 103 с. URL: <https://asinvest.prima.pp.ua/asinvest1/index.html>.
13. Степанова А.А. Інвестування в схемах і таблицях: [Електронний

підручник] Ч. 2. Київ : Ліра-К, 2021. 103 с. URL: <https://asinvest.prima.pp.ua/asinvest2/index.html>.

14. Менеджмент інвестиційної діяльності: підручник / [М.П. Бутко, І.М. Бутко, М.Ю. Дітковська та ін.] ; за заг. ред. М.П.Бутка. К. : Центр учбової літератури, 2018. 480 с. URL: <https://cul.com.ua/preview/miv.pdf>.

15. Задоя А.О. Міжнародна інвестиційна діяльність: навчальний посібник [Електронний ресурс] Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 122 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Zadoia_Anatolii/Mizhnarodna_investytsiina_diialnist.pdf.

16. Петухова О.М. Інвестування: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2018. 335 с.

17. Сазонець І.Л., Федорова В.А. Інвестування: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2016. 311 с.

18. Карпінський Б.А., Шира Т.Б. Інвестиції: термінологічний словник: навч. посібник. К.: Професіонал, 2014. 464 с.

Додаткова

19. Федоров Г.О. Інвестиційна діяльність в Україні: історико-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 230-236. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6062>

20. Алексєєв І.В., Федевич Л.С. Вплив інвестування господарських об'єднань на рівень розвитку національної економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 8. С. 103-112.

21. Атаманчук Л. Сучасний стан правового забезпечення іноземного інвестування в Україні. *Юридична Україна*. 2016. № 11-12. С. 46-51.

22. Вакалюк В.А. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №16. С. 122-126.

23. Ванькович Д.В., Демчишак Н.Б., Луковська Ю.М Діагностування стану інвестиційного клімату в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 11-18.

24. Павленко І., Варяниченко О., Навроцька Н. Міжнародна торгівля та інвестиції. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 256 с.

25. Петровська С.А. Інвестиційна привабливість як один із чинників економічної безпеки України // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 1 грудня 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017. – С. 426–428.

26. Sabadash V.V., Petrovska S.A., Petrovskyi M.V. Formation of the organizational and economic mechanism for attracting investment to the region. *Mechanism of Economic Regulation*. 2017. № 2. P. 50–61.

Інформаційні ресурси

1. <https://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
2. <https://www.nssmc.gov.ua> – Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України.
3. <https://bank.gov.ua> – Офіційний сайт Національного банку України.
4. <https://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал.
5. <https://rada.gov.ua> – Офіційний веб-портал Верховної Ради України.
6. <http://www.mon.gov.ua> – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.

1 Поняття інвестиційного проєкту. Бізнес-план інвестиційного проєкту

Проект, пов'язаний з реалізацією повного циклу інвестицій (від вкладення капіталу до здачі його в експлуатацію та одержання прибутку), називають **інвестиційним**.

Інвестиційний проєкт визначають як комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених для досягнення певних цілей, однією з яких є одержання прибутку або досягнення соціального ефекту протягом заданого часу при встановлених ресурсних обмеженнях.

Головними **ознаками інвестиційного проєкту** є: мета, чітко визначені засоби її досягнення, часові рамки та обмежений бюджет.

На практиці інвестиційний проєкт — це документ, який представляє комплексний план розвитку підприємства і виступає головним обґрунтуванням інвестицій. Інвестиційний проєкт містить необхідні розрахунки та обґрунтування, що підтверджують доцільність здійснення інвестицій.

Інвестиційний проєкт перш за все повинен дати відповідь на 3 основні питання:

- 1) яких фінансових витрат вимагає реалізація даного проєкту?
- 2) яка його ефективність (рентабельність)?
- 3) за який час окупляться вкладені кошти?

Таким чином інвестиційний проєкт допомагає ретельно оцінити ідею, оформити її документально, визначити її ефективність, а також проблемні місця і керувати процесом реалізації інвестиційного проєкту.

Порядок розробки інвестиційного проєкту охоплює 2 частини:

- 1) передпроектні дослідження;
- 2) безпосередньо проєктування.

У першій частині здійснюється попередня оцінка видатків згідно з фінансовими можливостями замовника, вибір найраціональніших технічних та технологічних рішень проєкту з метою максимально можливої економії ресурсів (на підставі ретельного аналізу варіантів проєктів, технологій, обладнання,

транспортних схем тощо). У результаті формується остаточне рішення та виявляються необхідні вихідні дані для розробки попереднього проєкту.

Друга частина процесу передбачає два етапи:

- 1) попередній проєкт (форпроєкт, аванпроєкт);
- 2) остаточний проєкт.

Попередній проєкт вважається найвідповідальнішим етапом. Розробка попереднього проєкту завжди здійснюється у повному обсязі, оскільки він є основою для отримання дозволу на будівництво.

Попередній проєкт містить детальні технічні, технологічні, архітектурно-будівельні рішення; обсяг будівельних робіт у натуральних показниках по видах робіт; номенклатуру та обсяг необхідних будівельних матеріалів, конструкцій, обладнання; детальну пояснювальну записку; креслення основних рівнів та фасадів; плани та схеми фундаментів несучих конструкцій, розміщення основного обладнання та комунікацій.

Після схвалення попереднього проєкту починається стадія опрацювання остаточного проєкту шляхом розробки робочих креслень, організації будівельних робіт, укладання остаточного кошторису (базисної ціни) проєкту.

Розробка інвестиційних проєктів є досить трудомістким процесом і вимагає значних витрат часу та коштів.

В цілому розробка і реалізація інвестиційного проєкту включає наступні етапи:

1. формування інвестиційних ідей;
2. дослідження інвестиційних можливостей;
3. техніко-економічне обґрунтування інвестиційного проєкту;
4. підготовка конкретної документації;
5. підготовка проєктної документації;
6. будівельно-монтажні роботи;
7. експлуатація об'єкта та моніторинг економічних показників.

Після проведення усіх досліджень, які передують прийняттю інвестиційного рішення, необхідно скласти певний підсумковий документ, який дозволить інвестору та підприємцю не лише прийняти, а й зафіксувати, що і коли належить зробити, щоб виправдалися сподівання на ефективність проєкту. Для цього складається бізнес-план, який є головним інструментом для відбиття підприємницької ідеї.

Бізнес-план – це стандартний документ, у якому детально обґрунтовуються концепція призначеного для реалізації реального інвестиційного проєкту і наводяться основні його технічні, економічні, фінансові та соціальні характеристики. Він описує основні аспекти майбутнього проєкту, аналізує всі проблеми, на які проєкт може натрапити, а також визначає способи їх вирішення. Таким чином, бізнес-план інвестиційного проєкту дає можливість з'ясувати життєздатність проєкту за умов ринкової конкуренції, містить орієнтири

подальшого розвитку підприємства, а також є підставою для отримання фінансової підтримки від зовнішніх інвесторів.

Розробляючи бізнес-план варто враховувати певні вимоги до його форми.

1. Чітка структуризація документу;
2. Достовірність інформації, яка наводиться в бізнес-плані та обґрунтованість економічних показників;
3. Якість оформлення;
4. Обсяг бізнес-плану. Як правило, обсяг бізнес-плану залежить від обсягу інвестицій, проте на практиці вважається оптимальним обсяг у межах 40-50 сторінок. Крім того, бізнес-план може містити і додатки, обсяг яких не регламентується.

2 Класифікація інвестиційних проєктів

У практиці множину інвестиційних проєктів класифікують за багатьма різними ознаками. Серед найбільш поширених підходів виділимо наступні:

1) інвестиційні проєкти поділяють на **комерційні** і **некомерційні**. Усі інвестиційні проєкти, що передбачають отримання прибутку, відносяться до комерційних проєктів.

2) Розрізняють проєкти **тактичні** та **стратегічні**.

До числа *стратегічних* відносять проєкти, що передбачають зміну форми власності (створення орендного підприємства, акціонерного товариства, приватного підприємства, спільного підприємства та ін.) або кардинальні зміни характеру виробництва (випуск нової продукції, перехід до повного автоматизованого виробництва, та ін.). *Тактичні* проєкти пов'язані зі зміною обсягів продукції, що випускається, підвищенням якості продукції, модернізацією обладнання.

3) В залежності від **вартості** проєкти поділяються на:

1. малі проєкти (дрібні) (вартістю до 10 млн. дол.);
2. середні проєкти (від 10 до 50 млн. дол.);
3. великі проєкти (від 50 до 100 млн. дол.);
4. надвеликі проєкти (більше 100 млн. дол.).

4) За **тривалістю реалізації** інвестиційних проєктів розрізняють: 1. короткострокові проєкти (терміном реалізації до 3 років); 2. середньострокові проєкти (терміном реалізації 3-5 років); 3. довгострокові проєкти (терміном реалізації понад 5 років). 5) Масштаб інвестиційного проєкту визначається впливом результатів його реалізації на хоча б один з внутрішніх чи зовнішніх ринків: фінансових, матеріальних (продукції, послуг), праці, а також екологічне і соціальне становище.

В залежності від **масштабу** інвестиційні проєкти поділяються на:

- 1) глобальні — реалізація яких суттєво впливає на економічну, соціальну чи

екологічну ситуацію на Землі;

2) крупномасштабні, реалізація яких впливає на ситуацію в країні, і не чинить суттєвого впливу на ситуацію в інших країнах;

3) регіонального, місцевого чи галузевого масштабу — реалізація яких впливає на становище певного регіону, місцевості чи галузі;

4) локальні — невеликі проєкти, як правило, одного підприємства. Іноді інвестиційні проєкти класифікують за масштабом, використовуючи іншу класифікацію: міждержавні, міжнародні, національні, міжрегіональні, регіональні, міжгалузеві, галузеві, корпоративні, відомчі, проєкти одного підприємства.

6) В залежності від **класу** виділяють:

1. монопроєкти — окремі проєкти певного виду і масштабу. Як правило, це проєкти на рівні окремих розділів інвестиційного проєкту, що мають визначену мету та обмеження у фінансових ресурсах, часі, якості і потребують створення єдиної проєктної команди;

2. мультипроєкти — комплексні проєкти, які складаються з декількох монопроєктів і потребують багато проєктного управління. Як правило, це проєкти, здійснювані на рівні підприємств та організацій, і пов'язані з визначеною концепцією та напрямками розвитку підприємств;

3. мегапроєкти — це комплексні проєкти розвитку регіонів, секторів економіки тощо, які складаються з декількох монопроєктів та мультипроєктів, об'єднаних однією метою. Це проєкти на міжнародному, міжгалузевому та галузевому рівнях, державному, республіканському (АР Крим), обласному, муніципальному рівні.

7) **За характером та сферою діяльності** виділяють такі види проєктів:

- промислові;
- проєкти дослідження та розвитку;
- організаційні;
- економічні;
- соціальні;
- змішані.

Промислові проєкти — це проєкти, спрямовані на виробництво і продаж нових видів продукції і пов'язані з будівництвом нових потужностей, удосконаленням технологій, розширенням сфери продаж тощо.

Проєкти дослідження та розвитку — це проєкти, які зосереджені на науково-дослідній діяльності, розробленні нових матеріалів та конструкцій, програмних засобів опрацювання інформації тощо.

Організаційні проєкти — це проєкти, націлені на реформування системи управління, створення нової організації, проведення конференцій та семінарів тощо.

Економічні проєкти передбачають приватизацію державних підприємств,

розвиток ринку капіталів, реформування системи оподаткування та інші макроекономічні перетворення.

Соціальні проекти направлені на реформування системи соціального захисту, охорони здоров'я, подолання наслідків економічних та соціальних потрясінь та інших чинників соціального характеру.

Змішані проекти передбачають поєднання різних сфер діяльності.

8) **За якістю** проекти поділяються на:

- проекти звичайної якості (для їх розробки користуються загально прийнятими нормами і стандартами);
- бездефектні (до таких проектів висуваються особливі вимоги щодо якості продукції (технології). Наприклад: виробництво ліків, дитячого харчування, військової техніки. Вартість таких проектів може бути достатньо значною).

3 Життєвий цикл інвестиційного проекту

Життєвий цикл проекту — це час від першої затрати до останньої вигоди проекту.

Життєвий цикл проекту є базовим елементом концепції проектного аналізу та відображає розвиток проекту, а саме роботи, які відбуваються на різних стадіях підготовки, реалізації та експлуатації проекту.

Таким чином життєвий цикл проекту відображає схему або алгоритм певної послідовності дій під час розробки та впровадження проекту.

Згідно програмних матеріалів організації з питань промислового розвитку ООН (UNIDO) будь-який інвестиційний проект проходить **три головні фази** свого розвитку, а саме:

- **передінвестиційну** (попередні дослідження до остаточного прийняття інвестиційного рішення);
- **інвестиційну** (проектування, укладання договорів підяду, будівництво);
- **експлуатаційну або оперативну фазу** (етап експлуатації новостворених об'єктів).

Кожна з цих фаз у свою чергу поділяється на стадії та етапи, яким відповідають свої цілі та методи.

Передінвестиційна фаза включає пошук інвестиційних можливостей, аналіз альтернативних варіантів, попередній вибір проекту (попереднє техніко-економічне обґрунтування, висновок за проектом, рішення про інвестування), остаточне формулювання проекту та оцінку його техніко-економічної та фінансової прийнятності; визначення джерел фінансування; етап фінального розгляду проекту та прийняття щодо нього рішення; затвердження й експертизу інвестиційного проекту.

Інвестиційна фаза охоплює вкладення коштів в об'єкт інвестування та здійснення необхідних для цього практичних дій. Ця фаза включає встановлення

правових, фінансових та організаційних основ здійснення проєкту; придбання та передачу технологій, включаючи основні проєктні роботи; детальне проєктне опрацювання та укладання контрактів (участь у тендерах, оцінка пропозицій та проведення переговорів); придбання (оренду) землі, будівельні роботи та встановлення обладнання; передвиробничий маркетинг, включаючи забезпечення поставок і формування адміністрації фірми; набір та навчання персоналу; здача в експлуатацію та запуск підприємства.

Інвестиційна фаза, або освоєння інвестицій, — це період реалізації інвестиційного проєкту. Головним завданням цього періоду є виконання суб'єктами інвестиційної діяльності своїх функціональних обов'язків щодо проєкту. Крім того, вони повинні здійснювати постійний контроль і нагляд за процесом реалізації проєкту, оцінювати поточні результати (відхилення) та вносити корективи у бізнес-план, проєкт організації виробництва, проєкт організації робіт, план фінансування, календарний план або сітьовий графік та інші документи, за допомогою яких можна спостерігати та регулювати освоєння інвестицій.

Експлуатаційна фаза є останньою в проєктному циклі, коли інвестор одержує результати від вкладеного капіталу. Тобто ця фаза включає відшкодування інвестором витрачених коштів, отримання прибутку чи досягнення певного соціального ефекту, що відбувається в результаті експлуатації об'єкта інвестування.

Основою експлуатаційної фази є дослідження технічного, комерційного, фінансового та економічного стану підприємства для подальшого підвищення ефективності його діяльності. Таким чином, знову починається фаза передінвестиційних досліджень.

4 Аналіз інвестиційного проєкту

Незважаючи на різноманіття проєктів, їх аналіз проходить за загальною схемою, що включає спеціальні розділи, які оцінюють комерційну, технічну, фінансову, інституціональну та економічну сторони виконання проєкту, а також аналіз ризиків.

Метою **комерційного аналізу** інвестиційного проєкту є оцінка інвестиції з погляду перспектив кінцевого ринку для продукції чи послуг. Сутність його полягає у відповіді на питання: чи можна буде продати продукт, який є результатом реалізації інвестиційного проєкту та чи можна отримати від цього достатній обсяг прибутку, що виправдовує інвестиційний проєкт.

Мета **технічного аналізу** — показати техніко-технологічну обґрунтованість проєктних рішень.

Завданнями технічного аналізу інвестиційного проєкту є: визначення технологій, що найбільше підходять з точки зору мети проєкту; аналіз місцевих

умов, в тому числі доступності та вартості сировини, енергії, робочої сили; перевірка наявності потенційних можливостей планування та здійснення проєкту. Технічний аналіз має відповісти на питання яким чином та з якими витратами виробляти продукцію (товари, послуги)?

Паралельно із технічним аналізом здійснюється екологічний аналіз інвестиційного проєкту. Мета **екологічного аналізу** — визначення потенційної шкоди навколишньому середовищу під час здійснення та експлуатації інвестиційного проєкту та визначення заходів, необхідних для пом'якшення шкоди або запобігання їй.

Економічний аналіз (оцінка впливу внеску проєкту в збільшення багатства держави):

- розробка класифікації витрат і доходів з погляду економічного аналізу;
- оцінка вартості інших можливостей для використання ресурсів і одержання такого ж продукту;
- аналіз розрахунків по внутрішніх платежах;
- співставлення економічних потоків коштів із вихідним обсягом інвестицій.

Мета **фінансового аналізу** — визначення рентабельності й ефективності інвестиційного проєкту з погляду інвесторів та організації, що реалізує проєкт, а також оцінка поточного й прогнозованого фінансового стану підприємства.

Фінансовий аналіз передбачає вирішення таких завдань:

- дати оцінку фінансового стану і фінансових результатів підприємства в умовах «без проєкту» і «з проєктом»;
- оцінити потребу в фінансуванні інвестиційного проєкту і забезпечити координацію використання фінансових ресурсів в часі;
- визначити достатність економічних стимулів для потенційних інвесторів;
- оцінити, оптимізувати й зіставити витрати та вигоди інвестиційного проєкту в кількісному вимірі.

Метою **соціального аналізу** є визначення прийнятності варіантів реалізації проєкту з погляду користувачів, населення регіону, де здійснюється проєкт, розробка стратегії реалізації проєкту, що дає змогу здобути підтримку населення, досягти цілей проєкту та поліпшити характеристики його соціального середовища.

Проектуючи нову діяльність, слід дати відповіді на такі запитання:

1. Як впливатиме проєкт на соціальну систему?
2. Які зміни в соціальному середовищі спричинятиме реалізація проєкту?
3. Яким може бути вплив соціальної системи на можливість реалізації проєкту та одержання очікуваних результатів?

Мета **інституційного аналізу** — дати оцінку можливості здійснення інвестиційного проєкту в існуючому політичному, економічному та правовому полі; впливу зовнішнього середовища на процес реалізації інвестиційного проєкту; та здатності організації реалізувати інвестиційний проєкт.

Оцінка **зовнішнього середовища** інвестиційного проєкту полягає в аналізі та прогнозі політико-правових (політична ситуація, діючі нормативи, закони) та економічних факторів (аналіз і прогнозування структури ВВП, рівня інфляції; бюджетного дефіциту, вартості кредитів; податкового оточення, режиму інвестування, валютного режиму та режиму зовнішньої торгівлі).

Здатність організації до реалізації інвестиційного проєкту, тобто вплив **внутрішнього середовища**, оцінюють перш за все можливістю підбору, рівнем кваліфікації та перспективами кар'єрного розвитку персоналу.

Мета **аналізу ризику** інвестиційного проєкту полягає у наданні оцінки всім видам ризиків проєкту та визначенні можливих шляхів зниження потенційних ризиків, а також у визначенні доцільності реалізації інвестиційного проєкту при наявному рівні ризику.

Найбільш поширеними методами аналізу ризиків в процесі реалізації інвестиційних проєктів є:

1. Аналіз чутливості.
2. Аналіз сценаріїв.
3. Імітаційне моделювання.